

Puntensysteem Groen- en Natuurinclusief bouwen Den Haag

Den Haag wil groen- en natuurinclusief bouwen in de stad bevorderen. Dit levert een bijdrage aan de biodiversiteit, aan de klimaatopgave door vermindering van hittestress en wateroverlast, aan de mogelijkheden voor natuurbeleving in de stad en daarmee samenhangend aan het welzijn en de gezondheid van mensen.

Alle **grootschalige nieuwbouwprojecten** in Den Haag moeten voldoen aan het Puntensysteem groen- en natuurinclusief bouwen. Dat betekent dat deze projecten moeten voldoen aan het in kolom 'score G' aangeduide puntenaantal. De eerste drie maatregelen uit de tabel zijn verplicht (v). Aan de natuurinclusieve maatregelen zijn randvoorwaarden verbonden, zie hiervoor de bijlage.

Ook voor kleinschalige en middelgrote projecten biedt dit puntensysteem een nuttige start om een natuurinclusief gebouw te realiseren, maar hiervoor geldt (nog) geen verplichting.

Bij **renovatie** van gebouwen is natuurinclusief bouwen ook mogelijk. Bij renovatie zijn er echter ook meer beperkingen. Daarom is de regel om bij grootschalige renovatie per geval te bekijken welke maatregelen haalbaar zijn.

De definitie van G, M en K:

G = Grootschalig project	=	Footprint > 2.000 m ² en/of hoogte > 25 m
M = Middelgroot project	=	Footprint < 2.000 m ² en hoogte < 25 m
K = Kleinschalig project	=	Footprint < 500 m ² en hoogte < 15 m

Het te behalen aantal punten:

G =	6 voor gevel-/dakvoorzieningen, 4 voor verblijfplaatsen en 6 voor omgevingsmaatregelen
M =	4 voor gevel-/dakvoorzieningen, 3 voor verblijfplaatsen en 4 voor omgevingsmaatregelen
K =	2 voor gevel-/dakvoorzieningen, 1 voor verblijfplaatsen en 2 voor omgevingsmaatregelen

De randvoorwaarden bij de maatregelen kunt u [hier](#) inzien.

Puntentabel Groen- en Natuurinclusief bouwen gemeente Den Haag

Score			Punten	Categorie	Maatregel
K	M	G			
		V	-	n.v.t.	Ontwikkelaar levert een tabel aan met de puntenscore per maatregel met toelichting
		V	-	n.v.t.	Inzet van expertise van een ecooloog (eventueel aangevuld met een landschapsarchitect en/of gespecialiseerde hovenier) vanaf de initiatieffase van het bouwproject
		V	-	n.v.t.	Opstellen van een meerjarig beheer- en onderhoudsplan
2	4	6	1	Gevel /dak	Groen dak met sedum (5 - 7 cm) minimaal 40% van de footprint
			2	Gevel /dak	Groen dak met sedum, grassen, kruiden (7 - 15 cm) minimaal 40% van de footprint
			3	Gevel /dak	Groen dak met grassen, kruiden, dwergheesters (15 - 30 cm) minimaal 40% van de footprint
			4	Gevel /dak	Groen dak met kruiden, dwergheesters en struiken (30 - 50 cm) minimaal 40% van de footprint
			5	Gevel /dak	Groen dak met kruiden, dwergheesters, struiken en bomen (> 50 cm) minimaal 40% van de footprint
			1	Gevel /dak	Geveltuin
			1	Gevel /dak	Geen lichtuitstraling vanuit gebouw
			2	Gevel /dak	Gevelgroen
1	3	4	1	Verblijf	Insectenstenen
			1	Verblijf	Nestplaatsen voor huismussen bij groene tuinen/pleinen
			1	Verblijf	Nestplaatsen voor spreeuwen
			1	Verblijf	Nestplaatsen voor gierzwaluwen
			1	Verblijf	Nestplaatsen voor zwarte roodstaart in stenige omgeving
			1	Verblijf	Zomer-/kraamverblijfplaatsen voor vleermuizen
			1	Verblijf	Winterverblijfplaatsen voor vleermuizen
2	4	6	1	Omgeving	Geen buitenverlichting bij groen
			1	Omgeving	Cluster van 3 inheemse bomen
			1	Omgeving	Cluster van inheemse struiken > 50m ²
			1	Omgeving	Groene tuin met aansluiting op ecologische structuur
			1	Omgeving	Insectenhotel
			1	Omgeving	Voor vlinders geschikte struiken
			1	Omgeving	Droog bloemrijk grasland > 10m ²
			1	Omgeving	Faunapassage onder hekwerk
			1	Omgeving	Muurplanten in oude (kade)muur
			1	Omgeving	Doorstroming van open water
			1	Omgeving	Rustzone fauna langs wateroever
			2	Omgeving	Natuurlijke haag > 25 meter
			2	Omgeving	Natuurlijke verharding > 25% areaal
			2	Omgeving	Boomgaard met > 10 fruitbomen
			2	Omgeving	Grasland met inheems bloemenmengsel > 500 m ²
			2	Omgeving	Groen > 25% onbebouwde areaal
			2	Omgeving	Zoomvegetatie langs perceelranden
			2	Omgeving	Ecologische wadi
			3	Omgeving	Natuurlijke poel
			3	Omgeving	Pocketpark (minipark)
			2	Omgeving	Rij van > 10 inheemse bomen (zo mogelijk gemixt)
			2	Omgeving	Natuurvriendelijke of drijvende oever > 10 m
			1	Onbepaald	(Innovatieve) natuurinclusieve maatregel niet genoemd in deze tabel

* Besluitvorming over de toepassing van het puntensysteem heeft plaatsgevonden in het College van B en W op 14 maart 2019 (RIS 301953) en -naar aanleiding van de evaluatie van het systeem- op 22 juni 2021 (RIS 306252)

Randvoorwaarden

Punten	Aspect	Maatregel	Nadere omschrijving maatregel
v	n.v.t.	n.v.t.	Ontwikkelaar levert een tabel aan met de puntenscore per maatregel met toelichting.
v	n.v.t.	n.v.t.	Inzet van expertise van een ecooloog (eventueel aangevuld met een landschapsarchitect en/of gespecialiseerde hovenier) vanaf de initiatieffase van het bouwproject.
v	Omgeving	n.v.t.	Omgevingspunten moeten altijd op eigen kavel worden gerealiseerd en op maaiveldniveau
v	n.v.t.	n.v.t.	Opstellen van een meerjarig beheer- en onderhoudsplan.
1	gevel/dak	Groen dak (5 – 7 cm)	Aanleg van groen dak (5 - 7 cm dik) met sedum; minimaal 40% van de footprint en bij voorkeur tot 30m, eventueel tot 50m hoogte; zijnde geen gebruiksfunctie
2	gevel/dak	Groen dak (7 - 15 cm)	Aanleg van groen dak (7 - 15 cm dik) met sedum, grassen en kruiden; minimaal 40% van de footprint en bij voorkeur tot 30m, eventueel tot 50m hoogte; zijnde geen gebruiksfunctie
3	gevel/dak	Groen dak (15 - 30 cm)	Aanleg van groen dak (15 - 30 cm dik) met grassen, kruiden en dwergheesters; minimaal 40% van de footprint en bij voorkeur tot 30m, eventueel tot 50m hoogte; zijnde geen gebruiksfunctie
4	gevel/dak	Groen dak (30 - 50 cm)	Aanleg van groen dak (30 - 50 cm dik) met kruiden, dwergheesters en struiken; minimaal 40% van de footprint en bij voorkeur tot 30m, eventueel tot 50m hoogte; zijnde geen gebruiksfunctie
5	gevel/dak	Groen dak (> 50 cm)	Aanleg van groen dak (> 50 cm dik) met kruiden, dwergheesters, struiken en bomen (de benodigde gronddekking voor bomen is minimaal 1,20 m); minimaal 40% van de footprint en bij voorkeur tot 30m, eventueel tot 50m hoogte; zijnde geen gebruiksfunctie
1	gevel/dak	Geveltuin	Tuin tegen de gevel op maaiveldniveau over een lengte langs de gevel van minimaal 5 meter, aaneengesloten (grondgebonden). Zorg voor 1,5 meter vrije doorgang tot rand stoep. Aanplant van lage beplanting, heesters zoals wilde liguster, vuurdoorn en/of lage klimplanten zoals klimhortensia, clematis of kamperfoelie.
1	gevel/dak	Geen lichtuitstraling gebouw	Tegengaan van uitstralen binnenverlichting op plaatsen waar het gebouw grenst aan groene omgeving (openbaar groen): uitschakelen verlichting tussen zonsondergang en zonsopgang of gebruik van afscherming.
2	gevel/dak	Gevelgroen	Beplanting tegen de gevel op maaiveldniveau (grondgebonden) over een lengte langs de gevel van minimaal 5 meter, aaneengesloten, met plantgatbreedte gerekend vanaf de gevel van minimaal 30-50 cm. Aanplant van hoge klimplanten zoals klimop, wilde wingerd, bruidssluier, blauwe- of goudenregen.
1	verblijf	Insectenstenen	Incorporeren van insectenstenen: Plaatsen van vijf insectenstenen (= 1 cluster) per gebouw op enkele meters afstand van elkaar waarbij er minimaal twee op een zon beschenen plek worden gestitueerd en twee op een meer beschaduwde plaats. De neststenen moeten op maximaal drie meter afstand van nectarleverende planten en maximaal twee meter boven het maaiveld (of dakoppervlak in het geval van een groen dak) worden geplaatst. Kleinschalig project: het inmettelen van 1 cluster van vijf insectenstenen per gebouw*; Middelgroot project: het inmettelen van 2 clusters van vijf insectenstenen per gebouw*; Grootschalig project: het inmettelen van 3 clusters van vijf insectenstenen per gebouw*. *met inachtneming van afstand tot nectarleverende planten, maaiveld (c.q. groen dakoppervlak)
1	verblijf	Nestplaatsen voor huismussen bij groene tuinen/pleinen Idealiter worden verblijfplaatsen gerealiseerd waarbij hele dakranden en/of schuine daken van gebouwen geschikt zijn (geen vogelvides), op geschikte hoogte. In dat geval hoeft niet gerekend te worden met aantallen nestplaatsen zoals boven beschreven. Verblijfplaatsen niet zijde neststenen mogen alleen worden toegepast als deze speciaal ontworpen en bewezen effectief zijn, in samenspraak met ingehuurd ecooloog (eventuele nadere informatie opvraagbaar bij gemeente).	Realiseren van inbouw nestplaatsen voor huismussen: Kleinschalig project: 2 neststenen voor huismussen per gebouw*; Middelgroot project: 6 neststenen voor huismussen per gebouw*; Grootschalig project: 6 neststenen voor huismussen per gebouw*. *Deze maatregel is alleen functioneel als in de omgeving voldoende leefgebied (tuinen, hagen, dichte struiken) aanwezig is en/of wordt gerealiseerd. Neststenen dienen in een cluster te worden geplaatst. Voor neststenen geldt: - neststeen met invliegopening van 35 mm in diameter; - plaatsing niet direct boven ramen of deuren - ophanghoogte tussen de 5,5 en 12 meter vanaf maaiveld (binnen eerste drie woonlagen), minimale ophanghoogte is 3 meter; - onderlinge afstand invliegopeningen is minimaal 0,5 meter; - ingangen op het noorden, oosten en/of noordoosten; - binnen straal van 50 meter van nestplaats enkele dichte (het liefst inheemse) heesters zoals wilde liguster, hulst, vuurdoorn of klimop, rommel- en onkruidhoekjes, zand (zandbak of plantborder) en water. Voor inzicht in de verspreiding van huismussen raadpleeg de huismuskaart via www.kaartendenhaag.nl onder Stadsnatuur https://stadsnatuur-ddh.hub.arcgis.com/
1	verblijf	Nestplaatsen voor spreeuwen Idealiter worden verblijfplaatsen gerealiseerd waarbij hele dakranden en/of schuine daken van gebouwen geschikt zijn (geen vogelvides), op geschikte hoogte. In dat geval hoeft niet gerekend te worden met aantallen verblijfplaatsen zoals boven beschreven. Verblijfplaatsen niet zijde neststenen mogen alleen worden toegepast als deze speciaal ontworpen en bewezen effectief zijn, in samenspraak met ingehuurd ecooloog (eventuele nadere informatie opvraagbaar bij gemeente).	Realiseren van inbouw nestkasten voor spreeuwen: Kleinschalig project: 2 neststenen voor spreeuw per gebouw*; Middelgroot project: 6 neststenen voor spreeuw per gebouw*; Grootschalig project: 6 neststenen voor spreeuw per gebouw*. *Deze maatregel is alleen functioneel als in de omgeving (binnen 500 meter) brede groenstroken en/of gazons aanwezig zijn. Het is een echte graslandvogel. Voor nestvoorzieningen geldt: - nestvoorziening met ovale of rechthoekige invliegopening van 65 mm (breed) en 30 mm (hoog); - plaatsing niet direct boven ramen of deuren - ophanghoogte tussen de 5,5 en 12 meter vanaf maaiveld (binnen eerste drie woonlagen), minimale ophanghoogte is 3 meter; - onderlinge afstand nestvoorzieningen is minimaal enkele meters; - ingangen op het noorden, oosten en/of noordoosten.

Punten	Aspect	Maatregel	Nadere omschrijving maatregel
1	verblijf	Nestplaatsen voor gierzwaluwen Idealiter worden verblijfplaatsen gerealiseerd waarbij hele dakranden en/of schuine daken van gebouwen geschikt zijn (geen vogelvides), op geschikte hoogte. In dat geval hoeft niet gerekend te worden met aantallen nestplaatsen zoals boven beschreven. Verblijfplaatsen niet zijde neststenen mogen alleen worden toegepast als deze speciaal ontworpen en bewezen effectief zijn, in samenspraak met ingehuurd ecooloog (eventuele nadere informatie opvraagbaar bij gemeente).	Realiseren van inbouw nestplaatsen voor gierzwaluwen: Kleinschalig project: 2 neststenen voor gierzwaluwen per gebouw; Middelgroot project: 6 neststenen voor gierzwaluwen per gebouw; Grootschalig project: 12 neststenen voor gierzwaluwen per gebouw. De neststenen dienen in een cluster te worden geplaatst. Voor neststenen geldt: - neststeen met invliegopening horizontaal 30x65 mm en verticaal 32x65 mm, 40 mm boven de bodem (van binnen gemeten); - plaatsing niet direct boven ramen of deuren - ophanghoogte tussen de 15 en 21 meter vanaf maaiveld, bij ontwikkelingen < 15 m kunnen nestplaatsen lager worden gerealiseerd. De minimale hoogte voor realisatie ter hoogte van de dakgoot is circa 6 m; - onderlinge afstand invliegopeningen is minimaal 0,5 meter; - ingangen op het noorden, oosten en/of noordoosten; - aanvliegroute van ca. 3 meter vrijhouden van obstakels (zoals groen, openslaand raam of balkon). Voor inzicht in de verspreiding van gierzwaluwen raadpleeg de gierzwaluwkaart via www.kaartendenhaag.nl onder Stadsnatuur https://stadsnatuur-ddh.hub.arcgis.com/
1	verblijf	Nestplaatsen voor zwarte roodstaart in stenige omgeving	Plaatsen van 5 neststenen voor halfholenbroeders en/of behouden van geschikte openingen per gebouw in middelhoge en hoge gebouwen (voorkeur 20 meter en hoger)*. * Deze maatregel is alleen functioneel als de omgeving voldoende stenig, dus niet te groen is. De soort heeft een voorkeur voor droge, warme en lichte biotopen: groene en bruine daken fungeren als foeragegebied.
1	verblijf	Groot zomer-/kraam verblijfplaatsen voor vleermuizen Idealiter wordt het gebouw c.q. worden alle spouwmuren (gevelzijdes) geschikt gemaakt als verblijfplaats. In dat geval hoeft niet gerekend te worden met de puntenaantallen voor verblijfplaatsen zoals hier beschreven. De 2 te behalen punten zijn dan voor groot zomer-/kraamverblijfplaatsen én winterverblijfplaatsen volledig behaald. Vleermuisvriendelijkheid spouwmuren altijd toetsen en realiseren in samenspraak met ingehuurd ecooloog.	Realiseren van groot zomer-/kraamverblijfplaatsen in de vorm van kasten voor vleermuizen in gevel: Kleinschalig project: 2 groot zomer-/kraamverblijfplaatsen voor vleermuizen per gebouw*; Middelgroot project: 6 groot zomer-/kraamverblijfplaatsen voor vleermuizen per gebouw*; Grootschalig project: 12 groot zomer-/kraamverblijfplaatsen voor vleermuizen per gebouw*. Maatvoering van één verblijfplaats/vleermuiskast: - Vleermuiskast heeft een oppervlakte van minimaal 2,5 m² - Bovenstaande minimumoppervlakte kan behaald worden door met meerdere lagen te werken, kasten te schakelen of door de kasten te verbinden met andere verblijfruimtes - één of meerlagig; bij voorkeur meerlagig. Dit geeft extra variatie in microclimaat en extra uitwijkmogelijkheden voor vleermuizen bij wisselende weersomstandigheden - Openingen tussen de compartimenten 20-30 (h) bij 50-100 mm (b) Invliegopening: - Entreesteen of invliegopening in kast zelf: 22 mm (h) en 50-100 mm (b) Randvoorwaarden: - zorgen voor variatie in windrichtingen zodat zoveel mogelijk variatie in microclimaat wordt geboden, in ieder geval positionering ook op zuidgevel - geen directe verlichting op in-/uitvliegopening - in-/uitvliegopening vrij van obstakels zoals takken of bomen - hoogte in-/uitvliegopening > 2,5 meter - ruw (niet scherp) duurzaam materiaal - geen lichtval op gevel Voor inzicht in de verspreiding van vleermuizen raadpleeg de vleermuiskaarten via www.kaartendenhaag.nl onder Stadsnatuur https://stadsnatuur-ddh.hub.arcgis.com/
1	verblijf	Winterverblijfplaatsen voor vleermuizen Idealiter wordt het gebouw c.q. worden alle spouwmuren (gevelzijdes) geschikt gemaakt als verblijfplaats. In dat geval hoeft niet gerekend te worden met de puntenaantallen voor verblijfplaatsen zoals hier beschreven. De 2 te behalen punten zijn dan voor groot zomer-/kraamverblijfplaatsen én winterverblijfplaatsen volledig behaald. Vleermuisvriendelijkheid spouwmuren altijd toetsen en realiseren in samenspraak met ingehuurd ecooloog.	Realiseren van massawinterverblijfplaatsen in het gebouw (spouwmuren): Kleinschalig project: n.v.t. (te weinig massa van het gebouw)*; Middelgroot project: 1 massa winterverblijfplaats voor vleermuizen per gebouw*; Grootschalig project: 1 massa winterverblijfplaats voor vleermuizen per gebouw*. Randvoorwaarden voor één massawinterverblijfplaats: - Middelgroot en grootschalig project: geschiktheid van gehele spouwmuur van minimaal één gevelzijde van het betreffende gebouw (idealiter worden meerdere gevelzijdes geschikt gemaakt) - Spouwmuur moet uit stenig materiaal bestaan - Diepte hangplek/minimale spouwdiepte 17-30 mm - Invliegopeningen kunnen gerealiseerd worden door het aanbrengen van entreestenen en/of open stootvoegen - maat invliegopening 20 mm (h) bij 50-100 mm (b) - geen directe verlichting op invlieg-/uitvliegopeningen en gevel zelf - invlieg-/uitvliegopeningen vrij van obstakels zoals takken of bomen - hoogte invliegopening > 2,5 meter *Deze maatregel is alleen functioneel als het gebouw grenst aan bestaand of nieuw functioneel groen in directe omgeving (100 - 200 meter) > bomenrijen, water, bos, boschages, grasland/gazons > met voldoende donkere plekken. Voor inzicht in de verspreiding van vleermuizen raadpleeg de vleermuiskaarten via www.kaartendenhaag.nl onder natuur en milieu, Stadsnatuur https://stadsnatuur-ddh.hub.arcgis.com/
1	omgeving	Geen buitenverlichting bij groen	Dit kan uit oogpunt van veiligheid betekenen dat de functies groen en wandel- en fietspaden niet samen gaan.
1	omgeving	Cluster van 3 inheemse bomen	In clusters aanplanten / behouden van minimaal 3 inheemse bomen, zoals zomereik, wintereik, linde, berk, zwarte els, beuk, haagbeuk, veldiep, zoete kers, gewone appel en/of lijsterbes.

Punten	Aspect	Maatregel	Nadere omschrijving maatregel
1	omgeving	Cluster van inheemse struiken > 50m2	In clusters aanplanten van inheemse struiken groter dan 50 m² grondoppervlak (aaneengesloten) met minimaal 3 soorten: hult, taxus, meidoorn, sleedoorn, hazelaar, vlier, gelderse roos, egelantier, vuilboom en/of krentenboompje.
1	omgeving	aansluiting groene tuin en ecologische structuur	Versterk Stedelijke Groene Hoofdstructuur / ecologische zone door groene tuin rondom het gebouw hierop aan te laten sluiten, zowel qua ligging (laten grenzen) als qua inrichting (beplantingstypen).
1	omgeving	Insectenhotel	Aanleg van insectenhotel op 3 locaties op maaiveldniveau; plaatsing op zonnige plaats in nabijheid van bloemrijk grasland en opgaand groen (luwte van struiken) is vanwege functionaliteit een vereiste.
1	omgeving	Voor vlinders geschikte struiken	Aanplant van inheemse nectarrijke struiken met een rijke variatie aan voedsel geselecteerd voor vlinders: minimaal 25m² grondoppervlak aaneengesloten.
1	omgeving	Droog bloemrijk grasland > 10m2	Realiseren van droog bloemrijk grasland, minimaal 10m² grondoppervlak, aaneengesloten. Eventueel inzaaien met inheems kruidenrijk graslandmengsel: grassen met meerjarige kruiden. Het mag ook gaan om spontane ontwikkeling van braakliggende (industrie)terreinen of omvorming gazon. Na inrichting overgaan op ecologisch beheer.
1	omgeving	Faunapassage onder hekwerk	Realiseren van openingen onderaan schutting/hekwerk voor kleine fauna (zoals egels): opening van minimaal 15x15cm. Alleen functioneel bij hekwerk op maaiveldniveau.
1	omgeving	Muurplanten in oude (kade)muur	Bij renovatie / restauratie aan oude muren met geschikte groeiplaatsen: rekening houden met verplaatsen van muurplanten en realiseren van muren met terugliggend voegwerk met kalkhoudende specie en vochtig metselwerk met afstromend regenwater of het realiseren van kademuren met een muurplantvriendelijke constructie die is voorzien van een smalle spouwmuur met vochthoudend materiaal om planten van voldoende water te voorzien, kalkhoudende specie en een terugliggende voeg.
1	omgeving	Doorstroming van open water	Zorg ervoor dat water voldoende doorstroomt, vooral als het zonbeschenen water betreft
1	omgeving	Rustzone fauna langs wateroever	Realiseer een rustzone over een oeverlengte van > 10 meter voor dieren langs open water delen van de oevers zonder verstoring door mensen en/of honden door gebruik van hoge vegetatie, padenstructuren en verplicht aanlijnen van honden
2	omgeving	Natuurlijke haag > 25 meter	Aanplant van hagen - al of niet ter vervanging van hekwerk/ schutting - over een lengte van minimaal 25 meter en met breedte van tenminste 1 meter en hoogte van 1,5 meter met inheemse soorten zoals wilde liguster, spaanse aak, zuurbes, hult, beuk of haagbeuk.
2	omgeving	Natuurlijke verharding > 25% areaal	Tegengaan van betegeling: gebruik halfverharding of natuurlijke verharding (houtsnippers of grind) over minimaal 25% grondoppervlak van de onbebouwde kavel met als voorwaarde dat de verharding niet bedoeld is als voetpad / loopverbinding.
2	omgeving	Boomgaard met > 10 fruitbomen	Aanplant van boomgaard met minimaal 10 fruitbomen: appel, kers, peer, pruim en/of walnoot.
2	omgeving	Grasland met inheems bloemengsel > 500 m2	Realiseren van bloemrijk grasland. Inzaaien met inheems kruidenrijk graslandmengsel: grassen met meerjarige kruiden, minimaal 500 m² grondoppervlak. Na inrichting overgaan op ecologisch beheer.
2	omgeving	Groen > 25% onbebouwde areaal	Tegengaan van betegeling: gebruik geen verharding over 25% van het onbebouwde grondoppervlak en beplant dit met stedelijk groen; het gaat daarbij bosplantsoen met inheemse bomen en struiken.
2	omgeving	Zoomvegetatie langs perceelranden	Realiseren van ruige groene randen ter plaatse van groene dooradering waar deze van lage ecologische kwaliteit is (wat nu gazon is): ruigte van soorten als bijvoet (droog) en riet (nat), minimaal 10m² grondoppervlak.
2	omgeving	Ecologische wadi	Ecologische inrichting en beheer van wadi's, voor zover aanwezig; het gaat om een komvormige bufferings- en infiltratievoorziening, die tijdelijk gevuld is met hemelwater
3	omgeving	Natuurlijke poel	Realiseren van poel / vijver met minimaal 1 meter waterdiepte, 3 meter diameter en flauw talud; beplant inheemse oeverplanten: zoals gele lis, moerasandoorn, grote kattenstaart, moeraspriea, echte valeriaan, grote egelskop en inheemse waterplanten: zoals witte waterlelie, gele plomp, watergentiaan, kikkerbeet.
3	omgeving	Pocketpark (minipark)	Realiseren van een minipark van minimaal 250 m2 als 'groene oase' of 'stadstuin' in een stedelijke en stenige omgeving van woningen, kantoren en wegen voor multifunctioneel gebruik voor laagdynamische functies (natuur, ontspanning, ontmoeting). Belangrijkste kenmerk is dat wandelpaden, zitbankjes en stadsbomen (zoals iep en linde), op creatieve en harmonieuze wijze worden afgewisseld met (lage) inheemse struiken en/of kruiden. Voor het verkrijgen van de punten geldt dus de voorwaarde dat gekozen wordt voor inheemse struiken- en plantensoorten. Om zoveel mogelijk functies tegelijkertijd te realiseren is meerlaags ruimtegebruik (bijvoorbeeld verhoogde borders en pergola's) mogelijk. Het benutten van regenwater is een pre, maar vraagt wel meer ruimte. In dat geval kunnen ook poelen, waterstroompjes en oevervegetaties ontwikkeld worden waarbij eventueel menselijk gebruik niet ten koste mag gaan van kwetsbare natuurwaarden.
2	omgeving	Rij van > 10 inheemse bomen	Aanplant / behoud van minimaal 10 inheemse bomen in bomenrij of bomengroep: zoals zomereik, winterik, linde, berk, zwarte els, beuk, haagbeuk, veldiep, zoete kers, gewone appel en lijsterbes.
2	omgeving	Natuurvriendelijke of drijvende oever > 10 m	Open water voorzien van natuurvriendelijke oevers: minimaal 10m oeverlengte met talud van 1:5 of flauwer.
1	Onbepaald	(Innovatieve) natuurinclusieve maatregel	(Innovatieve) natuurinclusieve maatregel niet genoemd in deze tabel.